

L'extensió velar dels verbs *anar*, *fer*, *veure* i *haver* en el parlar dels joves de Manresa

*The presence of velar extension in anar, fer, veure and haver
in the speech of young people from Manresa*

Laia ROYO-CASALS
Universitat de Barcelona

Data de recepció: 20 de març de 2015

Data d'acceptació: 8 de juny de 2015

RESUM

En aquest estudi s'analitza la incidència d'uns determinats factors externs en un dels trets morfofonològics més característics del parlar dels joves de Manresa: la presència del segment velar /g/ en la primera persona del singular del present d'indicatiu, i en les persones primera, segona, tercera i sisena del present de subjuntiu dels verbs irregulars *anar*, *fer*, *veure* i *haver*.

PARAULES CLAU: morfofonologia, morfologia, variacionisme, variació lingüística, variació social, extensió velar, verbs irregulars.

ABSTRACT

This study analyses the influence of certain external factors on one of the most characteristic morphophonological traits of the speech of young people in Manresa: some irregular verbs, such as *anar*, *veure*, *fer* and *haver*, present a velar segment /g/ between the root and the inflectional suffixes in the first person singular of the present indicative and in the first, second and third person singular and third person plural of the present subjunctive.

KEYWORDS: morphophonology, morphology, variationism, linguistic variation, social variation, velar extension, irregular verbs.

1. INTRODUCCIÓ

1.1. *El fenomen d'estudi*

El segment velar /g/, que apareix en alguns verbs de la conjugació II, ha generat una certa controvèrsia en la morfologia verbal del català a causa de les diverses possibilitats d'anàlisi morfològica que presenta. D'una banda, hi ha lingüistes que el consideren com el segment final d'un dels al·lomorfs de l'arrel (Roca i Pons, 1970: 231; Mascaró, 1983: 155-194; Wheeler, 2002: 652); i, de l'altra, lingüistes que

consideren que és un segment morfològicament pertinent i independent de l'arrel i dels afixos flexius (Viaplana, 1996: 339; Perea, 1997: 67). En aquest treball se segueix la segona proposta perquè, tal com han defensat diversos autors, d'aquesta manera s'atén la variació dialectal que presenta el català i la distribució del segment velar (vegeu també Querol i Cortiella, 2009: § IV.2.1).¹ A banda de la discussió entorn del seu valor morfològic, un tret característic d'aquest segment és la tendència a l'expansió, ja que, d'una banda, es difon a temps i a modes del mateix paradigma; i, de l'altra, en alguns dialectes es difon a temps d'altres subclasses verbals (Perea, 2002: 599). La velarització, però, no presenta el mateix grau d'intensitat ni d'extensió en totes les varietats del català: el valencià i el balear, per exemple, tendeixen a incorporar aquest segment tant en la classe II (ex. *perc* de *perdre*) com en les classes I i III (ex. *càntiga* de *cantar* i *bullc* de *bullir*).

Aquest estudi se centra en l'anàlisi de l'aparició del segment velar en unes formes verbals determinades i parteix de la següent realitat lingüística observada: a Manresa, en el parlar dels joves, els verbs irregulars *anar*, *fer*, *veure* i *haver* presenten el segment velar /g/en la persona 1 del present d'indicatiu (ex. *vaic*), i en les persones 1, 2, 3 i 6 del present de subjuntiu (ex. *vaigui*).² Aquest és un fenomen molt viu i poc estudiat tant a Manresa com a la resta de municipis del Bages, i que, dins la varietat del català central, caracteritza els parlants d'aquesta zona.³

1.2. Objectiu del treball, marc teòric i hipòtesi de partida

Partint de la realitat lingüística presentada anteriorment, l'objectiu principal d'aquest treball és descriure la incidència de les variables socials de l'edat, el gènere i la classe social en la variació que presenta aquest segment velar a Manresa.

Atesa la complexitat del fenomen estudiat, aquest estudi s'inscriu dins dels marcs teòrics de la sociolingüística de la variació en un sentit ampli i de la morfofonologia amb l'objectiu d'estudiar i d'establir la correlació entre la variació morfofonològica del segment velar i les variables socials.

Abordar la variació morfofonològica del segment velar des d'una perspectiva social es justifica perquè, a diferència de les propostes generativistes que proposen un sistema estàtic de principis gramaticals, la llengua és un «sistema adaptatiu complex (SAC)» (Beckner *et al.*, 2009). Atesa la funció social de la llengua, els processos d'interacció humana, juntament amb els processos cognitius, en configuren l'estructura i el

1. Per a una descripció més detallada de la classe verbal (II) i de les subclasses [II, -extensió] i [II, +extensió], vegeu Viaplana (1986 i 1996). I, per a una explicació més detallada del tractament teòric que ha rebut el segment velar i dels diferents arguments que fan preferible la segona proposta, vegeu Pérez Saldanya (1998: 73-75) i Querol i Cortiella (2009: § IV.2).

2. Al present d'indicatiu també m'hi referiré com a PI i al present de subjuntiu, com a PS.

3. Alguns informants manresans que treballen i/o estudien a Barcelona m'han comentat, durant l'enquesta, que els barcelonins saben si una persona és de Manresa a partir de les formes verbals *vaic*, *faic* i *veic*. I, si no saben d'on és el tret, el detecten igualment i consideren que aquell parlant parla «diferent».

coneixement. Aquesta perspectiva, doncs, considera que processos com ara l'adquisició, l'ús i el canvi lingüístics no són independents entre ells sinó que són facetes d'aquest mateix sistema, el SAC. D'aquesta manera, la llengua és un sistema complex que presenta les característiques següents: *a*) inclou agents múltiples (els parlants d'una comunitat de parla), els quals actuen recíprocament; *b*) és un sistema adaptatiu perquè el comportament dels parlants es basa en les seves darreres interaccions; *c*) el comportament d'un parlant es basa en la concurrència de diversos factors, com ara mecanismes perceptius i motivacions socials, i, finalment, *d*) les estructures de la llengua emergeixen dels patrons interrelacionats de l'experiència, la interacció social i els processos cognoscitius. Des d'aquesta perspectiva, prenen sentit les paraules de Pradilla (2003: 4) quan afirma que «el coneixement d'una llengua viva és més complet si permet mostrar, no solament les relacions estructurals del sistema, sinó també el seu funcionament com a mitjà social de comunicació».

La sociolingüística variacionista té una importància fonamental en l'estudi del canvi lingüístic. Labov (1972) proposà uns patrons per a l'anàlisi de la variació sociolingüística, que han posat de manifest la relació entre la variació lingüística i alguns factors externs com ara l'edat, el gènere i la classe social.

En els treballs d'alguns autors (per exemple, Pérez Saldanya, 1995; Sifre, 1998; Querol i Cortiella, 2009), a més de recórrer a l'*al·lomorfia* per atendre la distribució dels diferents al·lomorfs d'un morfema,⁴ se segueix el concepte de *patrons morfològics* o *paradigmàtics*. Aquests patrons morfològics fan referència a grups de formes que mantenen una determinada relació les unes amb les altres. En el treball de Querol i Cortiella (2009) se segueix la proposta de Viaplana (2005)⁵ per a l'anàlisi del segment velar; però, partint dels treballs de Maiden (2001 i 2003), s'aplica el concepte de *patrons morfològics* o *paradigmàtics* per donar compte de la distribució del segment velar en els diversos verbs estudiats en aquest treball. En aquests patrons paradigmàtics hi ha una forma determinada, anomenada *forma guia*, que és la que permet predir quines seran les altres formes del paradigma. Aquestes relacions existents en els paradigmes s'anomenen *relacions implicatives* (Pérez Saldanya *et al.*, 2004; Querol i Cortiella, 2009). D'acord amb Pérez Saldanya *et al.* (2004: 97), entre la primera persona del PI i el PS s'estableix el cas més conegut de relació implicativa, ja que, en casos d'al·lomorfia de l'arrel verbal, la forma de 1 PI sol reaparèixer en el PS. Si prenem per exemple el verb *veure*, la forma *veig* torna a aparèixer en el PS: *vegi, vegis*, etc.

Així, doncs, la relació entre l'estudi del canvi lingüístic i la variació morfofonològica del segment velar en el parlar dels joves de Manresa és evident, ja que «tot canvi pressuposa variabilitat encara que no sempre passa el mateix a l'inrevés» (Pradilla, 1993: 5).

4. Per a una explicació més detallada dels diferents tipus d'al·lomorfia, vegeu Lloret (2011: § 3) i Nevins (2011: § 1).

5. Viaplana (2005) considera el segment velar com un morf independent que té la funció de ser exponent de determinades subclasses verbals.

La hipòtesi de partida d'aquest treball és que la presència del segment velar en la primera persona del PI i en algunes formes del PS dels verbs *anar*, *fer*, *veure* i *haver* és un fenomen lingüístic molt viu entre la població jove de Manresa, però que està condicionat per les variables socials de l'edat, el gènere i la classe social.

2. MARC METODOLÒGIC

2.1. *La selecció dels informants*

L'univers d'estudi d'aquest treball és la població catalanoparlant d'entre quatre i vint-i-dos anys de la ciutat de Manresa, capital de la comarca del Bages. En aquesta mostra s'ha cregut oportú no incloure-hi els castellanoparlants nascuts a Manresa que també fan ús de les formes velaritzades en el PI i en el PS per tal d'observar més detalladament la pervivència del fenomen en catalanoparlants.

A fi de tenir una mostra equilibrada, s'han seleccionat vint-i-quatre informants —sis per cada grup d'edat, una quantitat propera al nombre de parlants que Silva-Corvalán (1989 i 2001) i Carrera-Sabaté (2002) consideren adequat per als estudis sociolingüístics. Segons les dades de l'Idescat, el 2013 Manresa tenia un total de 76.170 habitants; per tant, la mostra establerta en vint-i-quatre informants representa un 0,031 % dels habitants, xifra acceptable segons Labov (1966).

Quant al disseny de la mostra, s'ha emprat el mètode de selecció intencionada (Silva-Corvalán, 1989) per tal de determinar el perfil dels informants: nascuts a Manresa i que tinguin el català com a L1.

2.2. *La variable d'estudi*

2.2.1. *La variable dependent*

Fonèticament, en català el segment velar presenta dues realitzacions diferents: [k], a 1 PI (ex. *vai[k]*) perquè, en posició final, experimenta el fenomen, general, d'ensorquiment d'obstruents finals, i [ɣ], a 1, 2, 3 i 6 PS (ex. *vai[ɣ]i*, *vai[ɣ]is*, *vai[ɣ]i* i *vai[ɣ]in*) perquè, en trobar-se en posició d'obertura sil·làbica i precedit d'una vocal, experimenta el fenomen, general, d'espantització d'oclusives sonores medials.⁶

6. Per als processos d'ensorquiment d'obstruents finals i d'espantització d'oclusives sonores medials, vegeu Bonet i Lloret (1998).

2.2.2. Les variables independents

Les variables socials preses en consideració en aquest treball són l'edat, el gènere i la classe social.

S'han seleccionat dotze homes i dotze dones, distribuïts uniformement en quatre franges d'edat: *a) el grup de la preescriptura*, format per nens de 4 a 6 anys; *b) el grup de l'escriptura*, comprès per nens de 7 a 11 anys; *c) el grup de l'adolescència*, format per adolescents de 12 a 16 anys, i, finalment, *d) el grup de la postadolescència*, en què trobem joves de 17 a 22 anys. Aquesta divisió per nivell d'estudis segueix la jerarquia acadèmica actual: *a) preescolar*, *b) primària*, *c) secundària* i *d) educació postobligatòria*. La variable classe social s'ha construït a partir de les variables nivell d'estudis i ocupació dels pares. Així, doncs, la classe social dels informants està definida per les quatre classes socials següents: *a) professionals científics i intel·lectuals*, on trobem els informants que tenen pares amb estudis universitaris; *b) empleats d'oficina i administratius*, on hi ha els informants amb pares que no tenen estudis universitaris però sí que tenen alguna titulació de formació professional, i, finalment, *c) treballadors del sector serveis* i *d) treballadors del sector primari, indústria i construcció*, on trobem els informants amb pares sense estudis o bé que només en tenen de primaris.

2.3. La recollida de les dades

Les dades analitzades provenen de l'enregistrament d'una entrevista semidirigida i de la compleció d'un qüestionari que recull totes les formes verbals que han suscitat interès per ser estudiades. L'entrevista semidirigida, que tenia una durada d'uns quinze minuts, ha permès recollir un estil de parla *casual-acurat*, seguint la terminologia laboviana, ja que els quatre temes proposats van promoure diàlegs sense gaire atenció en la parla i van afavorir l'aparició de determinades formes verbals objecte d'estudi: *a) l'explicació d'una anècdota divertida del passat*, *b) què fan en el seu temps lliure*, *c) les noves tecnologies* i *d) la Festa Major de Manresa*.

Quant al qüestionari, malgrat que aquest mètode estigui poc acceptat en sociolingüística (Carrera-Sabaté, 2002), s'ha emprat a fi de poder recollir, d'una banda, totes les formes verbals del PI en uns contextos determinats i, de l'altra, totes les formes del PS, ja que aquest temps verbal és menys recurrent que el PI en una conversa.⁷ El qüestionari es divideix en dues parts: la primera, en què es recull la 1 PI, i la segona, en què es recullen les formes del PS.⁸ L'obtenció de les formes verbals es produeix començant

7. Per tal d'investigar qüestions fonètiques, lèxiques, morfològiques o sintàctiques, es poden emprar mètodes formals, com ara la compleció d'oracions, tècnica emprada en aquest treball (Silva-Corvalán, 2001: 37).

8. En el qüestionari, les formes verbals del PI es van recollir en uns contextos fonològics determinats per tal d'analitzar quins afavorien la tria de l'al·lomorfe velaritzat. Però, atès que l'objectiu d'aquest article

una frase que l'informant ha de completar: «Tu fas els deures mentre jo ____ el sopar». Tant en una part com en l'altra trobem distractors per tal que els informants no descobreixin l'objecte d'estudi del qüestionari.⁹ Per als informants l'edat dels quals està compresa entre 4 i 7 anys, el qüestionari no conté distractors per tal de fer-lo més curt i els nens han respost a les preguntes de l'enquestadora a partir de l'observació d'unes imatges.¹⁰

En aquest treball només s'han tingut en compte els resultats obtinguts del qüestionari (context formal), perquè, d'una banda, aquesta tècnica ha permès recollir totes les formes verbals objecte d'estudi i, de l'altra, perquè en el context formal és on s'ha trobat variació morfofonològica condicionada per factors externs.

2.4. *El tractament de les dades*

L'anàlisi estadística s'ha dut a terme mitjançant el programa Statgraphics, utilitzant l'estadística descriptiva i la inferencial (ANOVA i taules de contingència). En primer lloc, s'han codificat i digitalitzat els resultats de les enquestes i, en segon lloc, se n'ha procedit a l'anàlisi: d'una banda, s'ha analitzat la incidència de les variables edat i gènere en cada forma verbal; i, de l'altra, s'han interrelacionat les variables edat i gènere mitjançant taules de contingència.

3. RESULTATS

3.1. *Resultats globals de l'anàlisi*

L'anàlisi estadística de les dades mostra que l'edat i el gènere són les variables socials que més incideixen en la variació del segment velar, atès que la variació en relació amb la classe social no ha donat resultats significatius. A continuació, es presenten els resultats significatius i la incidència de cada variable social.

és determinar quines són les variables socials que incideixen en la variació morfofonològica del segment velar, no es tindran en compte els contextos fonològics.

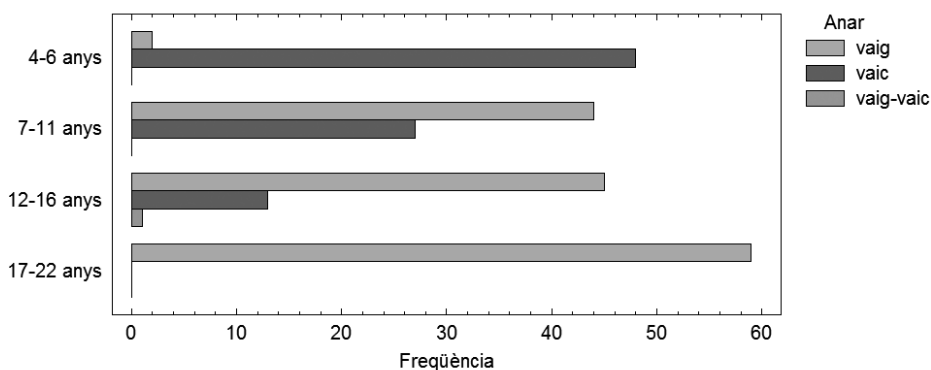
9. En les enquestes lingüístiques és convenient incloure-hi distractors, especialment quan es creu que el coneixement de l'objecte d'estudi pot afectar les respostes dels informants (Miller i Cann, 1998).

10. Per exemple, si es volia obtenir la forma 1 PI d'*anar*, començava la frase dient: «Jo...» i, a continuació, assenyalava una imatge d'una persona anant cap a casa per tal que el nen em respongués: «jo vaig o vaic a casa».

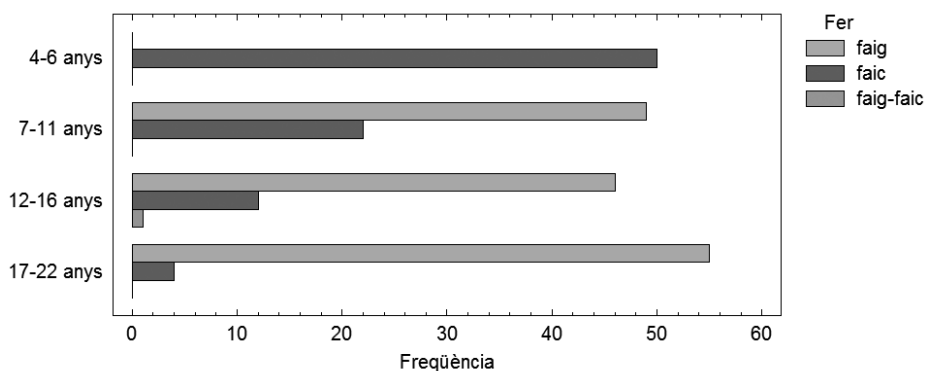
3.2. La incidència de la variable social edat

Pel que fa a 1 PI, a partir dels resultats il·lustrats en les figures següents, s'observa que, en general, els nens petits (4-6 anys) tendeixen a fer servir les formes velaritzades de tots els verbs; i, a partir dels 7 anys, l'ús de les formes estàndard és predominant.¹¹

GRÀFIC 1
La variació segons la variable edat a 1 PI del verb anar
(raó f: 19,37 / valor p: 0,0000)

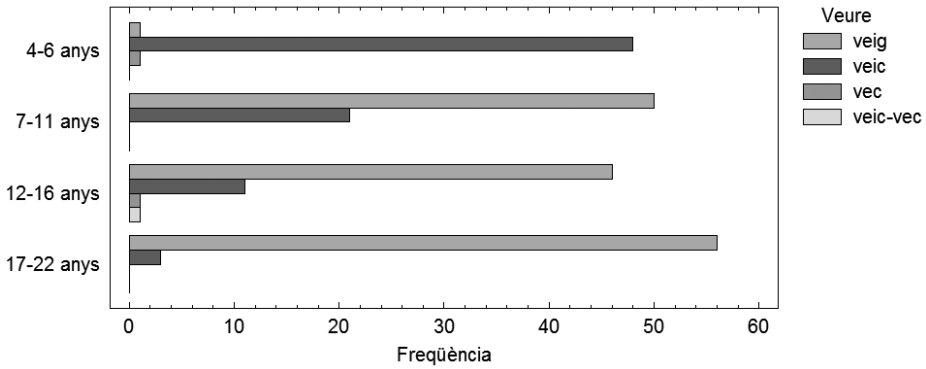

GRÀFIC 2
La variació segons la variable edat a 1 PI del verb fer
(raó f: 14,97 / valor p: 0,0000)

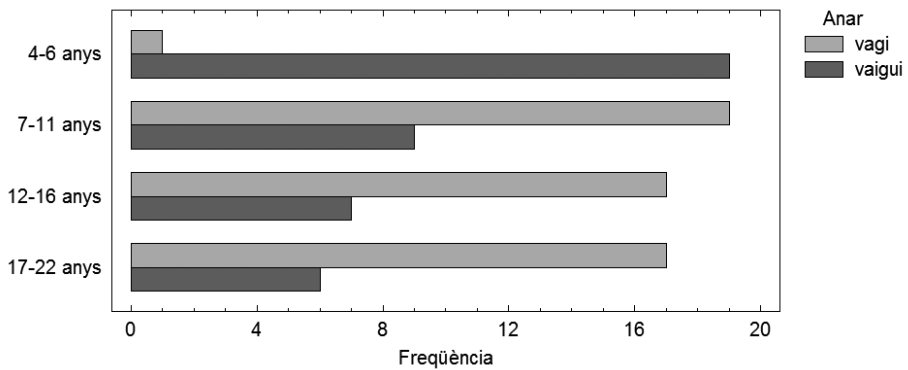
11. En els resultats obtinguts no hi ha diferències generacionals en les formes verbals del PI del verb *haver* perquè no es va incloure en el qüestionari dels informants de 4 a 6 anys. Per aquesta raó no es mostra el gràfic d'aquest verb.

GRÀFIC 3
La variació segons la variable edat a 1 PI del verb veure
 (ràó f: 12,12 / valor p: 0,0000)

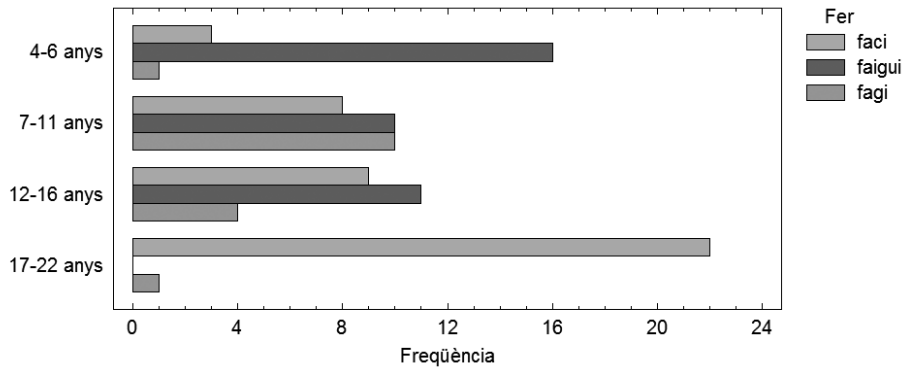

A diferència del patró observat en els resultats del PI, en el cas del PS no hi ha un patró en què s'il·lustri, clarament, la incidència de la variable edat en la variació morfofonològica del segment velar. Segurament, es pot parlar de variació lliure en el subjuntiu.

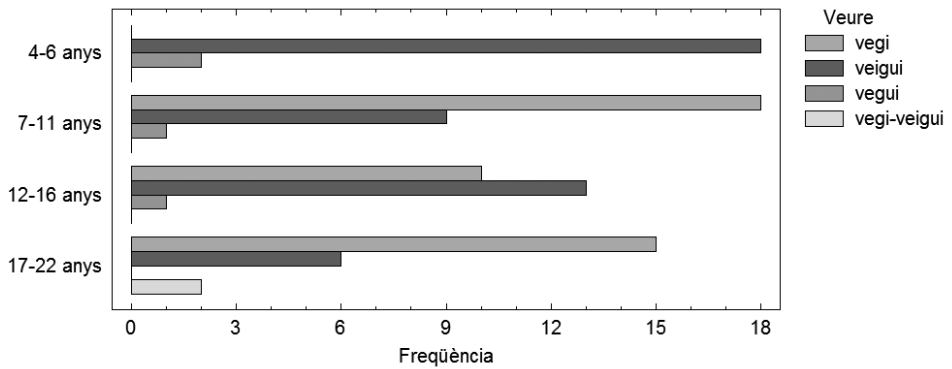
GRÀFIC 4
La variació segons la variable edat en el PS del verb anar
 (ràó f: 11,56 / valor p: 0,0000)

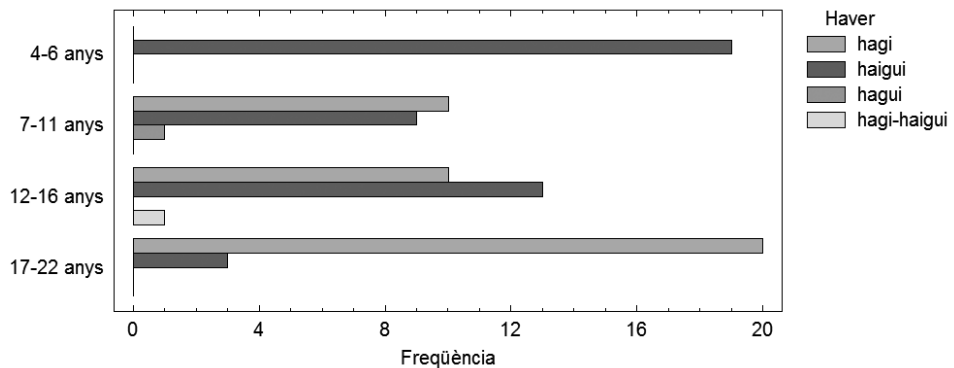
GRÀFIC 5
La variació segons la variable edat en el PS del verb fer
 (raó f: 9,41 / valor p: 0,0000)

GRÀFIC 6
La variació segons la variable edat en el PS del verb veure
 (raó f: 2,58 / valor p: 0,0048)

GRÀFIC 7
La variació segons la variable edat en el PS del verb haver
 (raó f: 4,24 / valor p: 0,0000)

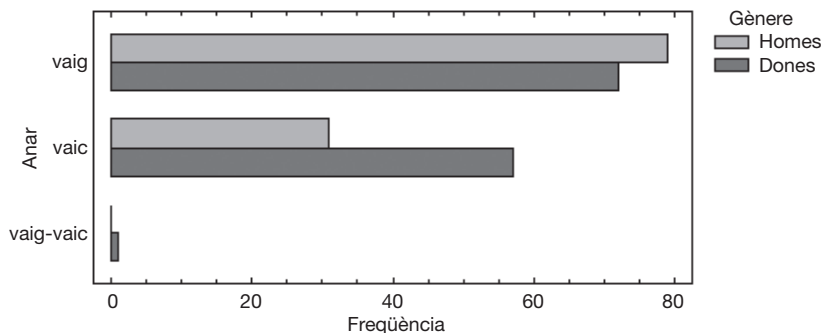

Les figures anteriors ens permeten observar, d'una banda, que la majoria d'informants, independentment del grup generacional a què pertanyin, tendeixen a fer més ús de les variants velaritzades en el PS que en el PI, especialment en els verbs *veure* i *haver*; i, de l'altra, que el canvi lingüístic es produeix entre l'etapa de la preescriptura i la de l'escriptura: entre els 6 i els 7 anys.

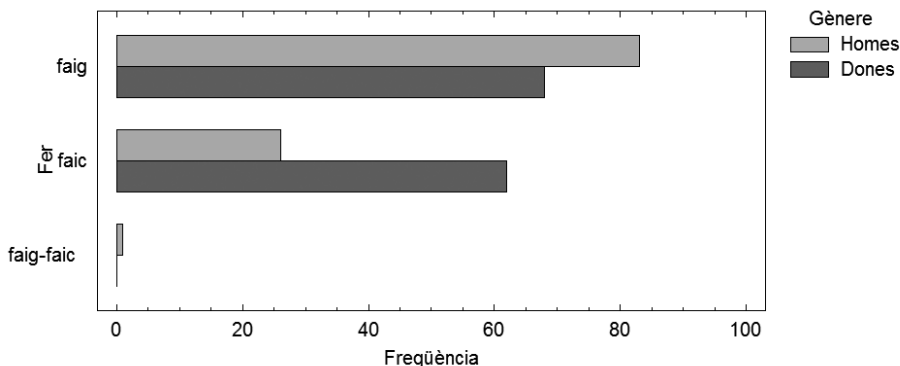
3.3. La incidència de la variable social gènere

A diferència del que ocorre amb la variable edat, el gènere només incideix en el PI; per tant, d'acord amb les figures que hi ha a continuació, existeix una correlació entre les formes velaritzades del tipus *vaic*, *faic* i *veic* i el gènere, atesa la diferència significativa que s'observa entre homes i dones.

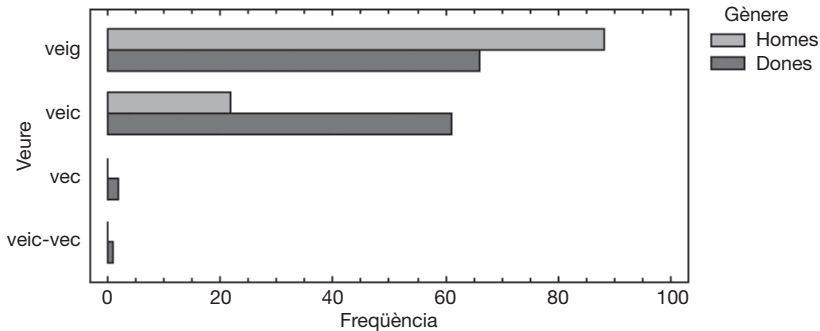
GRÀFIC 8
La variació segons la variable gènere a 1 PI del verb anar
(raó f: 7,23 / valor p: 0,0077)

GRÀFIC 9
La variació segons la variable gènere a 1 PI del verb fer
(raó f: 7,23 / valor p: 0,0077)

GRÀFIC 10
 La variació segons la variable gènere a 1 PI del verb veure
 (ràtio f: 18,68 / valor p: 0,0000)

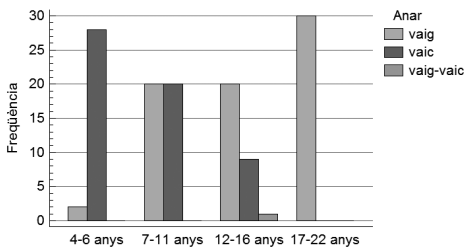

Mentre que els homes sembla que tendeixen a fer ús de les formes verbals estàndard sense velarització, les dones fan servir les formes verbals velaritzades o alternen més freqüentment ambdues variants verbals.

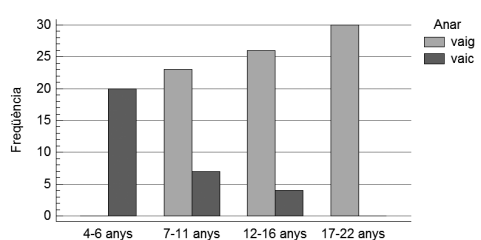
3.4. La incidència conjunta de les variables socials edat i gènere

Per tal d'observar amb més detall la variació del segment velar en els verbs analitzats, s'ha analitzat conjuntament la incidència de les variables edat i gènere en els verbs *anar*, *fer* i *veure*.¹²

GRÀFIC 11
 Anar (dones)
 (ràtio f: 10,10 / valor p: 0,0000)

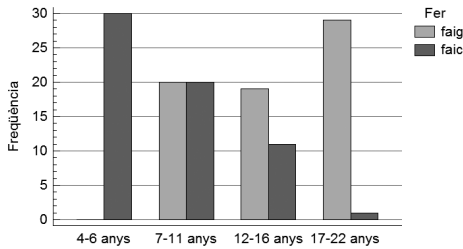

GRÀFIC 12
 Anar (homes)
 (ràtio f: 28,15 / valor p: 0,0000)

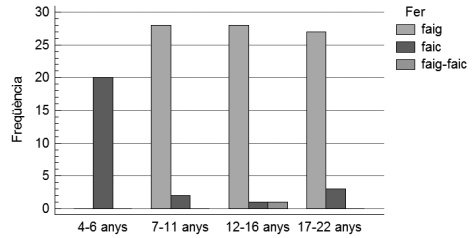

12. No s'ha tingut en compte el verb *haver* perquè no presenta resultats significatius.

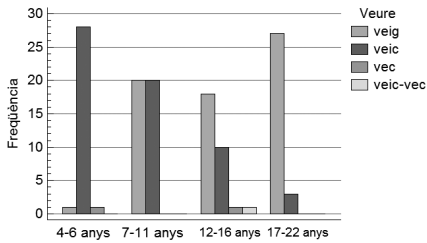
GRÀFIC 13
Fer (*dones*)
(raó f: 45,38 / valor p: 0,0000)

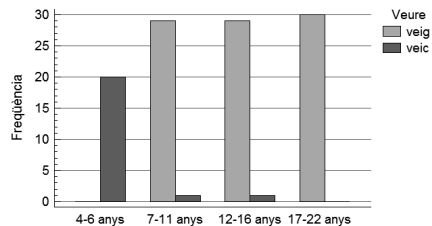
GRÀFIC 14
Fer (*homes*)
(raó f: 6,58 / valor p: 0,0000)

GRÀFIC 15
Veure (*dones*)
(raó f: 9,65 / valor p: 0,0000)

GRÀFIC 16
Veure (*homes*)
(raó f: 97,53 / valor p: 0,0000)

Les dades permeten observar, en primer lloc, que homes i dones tenen un comportament semblant en els grups de la preescriptura i de la postadolescència: si de 4 a 6 anys és l'edat en què tant els nens com les nenes fan més ús de les formes velaritzades de tots els verbs, de 17 a 22 anys és la franja en què les formes estàndard predominen, clarament, en detriment de les velaritzades. En segon lloc, tot i que de 7 a 16 anys l'ús de les variants estàndard creix en detriment de les velaritzades en tots els verbs, la freqüència d'ús de les formes velaritzades és més alt en les dones que en els homes. I, en darrer lloc, que el canvi de les formes velaritzades per les estàndard és més bruscat en els homes que en les dones: de 7 a 11 anys, l'ús que fan les nenes de les variants velaritzades descendeix a favor de les formes estàndard, però tant unes variants com les altres continuen presentant la mateixa freqüència d'ús. No és fins a l'adolescència, de 12 a 16 anys, que les formes estàndard són predominants. En canvi, pel que fa als nens, als 7 anys l'ús de les formes estàndard augmenta notablement en detriment de les velaritzades.

4. DISCUSSIÓ

El canvi lingüístic es produeix entre l'etapa de la preescriptura i la de l'escriptura: entre els 6 i els 7 anys. Els nens de 4 a 6 anys usen només les formes velaritzades perquè la seva llengua no està encara sotmesa a influències d'instrucció sinó que és el reflex

de la situació sociocultural de la família (Carrera-Sabaté, 2002: 91). I és que, d'acord amb Tagliamonte (2012: 60), els nens «are capable of learning new linguistic forms, their frequency, and their underlying linguistic patterns». A partir dels 7 anys, les relacions comunicatives dels parlants giren i es desenvolupen a l'entorn de l'estàndard atès que entren en contacte amb els models escolars i, per tant, amb l'aprenentatge de les habilitats lectoescriptores (Carrera-Sabaté, 2002: 166). L'escolarització és un factor que influeix en l'estandardització: substitució de qualsevol forma que no es reculli en la llengua estàndard per una d'estàndard o normativa. Aquesta seria una de les possibles raons que explicaria per què a partir dels 7 anys els informants usen amb més freqüència les formes estàndard.

En l'adolescència (12-16 anys), s'alternen les formes estàndard i les formes velaritzades, segurament perquè els adolescents solen diferenciar-se dels altres grups d'edat tant lingüísticament com en comportaments (música, moda, tecnologia).¹³ Malgrat que en l'etapa de la infància s'adquireixen els trets dialectals, no és fins a l'adolescència quan la variació social es demostra (Roberts, 2002: 333; Kirham i Moore, 2013: 280). Per aquesta raó, doncs, les alternances del tipus *vaic~vaig* són més freqüents en el grup de l'adolescència que en el grup posterior, el de la postadolescència.

En els informants de 17 a 22 anys hi ha un clar predomini de les formes estàndard enfront de les formes velaritzades, tal com s'espera en un acte comunicatiu formal, ja que els parlants d'aquesta edat ja són conscients de la seva manera de parlar (vegeu Moreno Fernández, 1998: 43).

Amb relació al gènere, s'ha constatat que incideix en la variació morfofonològica del segment extensió a 1 PI. I és que les dones tendeixen a fer més ús de les variants velaritzades que els homes. En la bibliografia de la sociolingüística variacionista s'assenyala que, en un context formal, les dones tendeixen a usar les formes de prestigi, les quals solen associar-se a les formes de l'estàndard (vegeu, entre d'altres, Silva-Corvalán, 2001; Labov, 2001; Cheshire, 2002). En altres treballs, però, també s'han observat casos en què les dones tendeixen a utilitzar més la forma no estàndard o tradicional d'una variable que els homes (vegeu, entre d'altres, Pradilla, 1993; Alturo, 1995; Carrera-Sabaté, 2002; Coates, 2004; Ballart Macabich, 2013). En l'adolescència, les noies de Manresa presenten un manteniment més elevat de les formes velaritzades que els nois. Un cas semblant al d'aquest estudi el trobem a Barcelona, on les noies adolescents realitzen més casos de [a] per a la variable /ə/ que els nois (Ballart Macabich, 2013: 139). Aquestes divergències entre homes i dones es podrien relacionar amb el concepte de *prestigi* que presenta una determinada variant. Si Pla (1995: 148) ja va formular la hipòtesi que els joves de Barcelona preferien la realització de [a] perquè la consideraven més urbana que la vocal neutra, possiblement les noies adolescents de Manresa mantenen més les formes velaritzades pel fet de pertànyer a un grup geolingüístic: consideren que les variants velaritzades són formes característiques de Man-

13. A Manresa sembla que els adolescents es diferencien no només en relació amb la llengua oral sinó també amb la llengua escrita: en contextos informals, com ara el Facebook o WhatsApp, escriuen les formes velaritzades *vaic* o *vaik*.

resa i del Bages i que, per tant, distingeixen els parlants d'aquesta comarca de la resta, especialment de l'àrea de Barcelona (vegeu la nota 3). D'acord amb la tipologia de variables lingüístiques de Labov (1972), en aquest cas sembla que aquestes formes són *marcadors* i que el prestigi està associat a les formes velaritzades i no pas a les formes estàndard. I és que, d'acord amb Milroy (1992: 129), el prestigi està més relacionat amb els valors socials que els parlants atribueixen a unes determinades formes que no pas amb les normes d'una llengua.

Així, doncs, sembla que les dones són, en la variació lingüística, el que Labov (2010: 200) anomena «the driving force»: en els canvis lingüístics, les dones tendeixen a anar al davant dels homes (Cameron i Coates, 1988: 15; Turell, 1988: 117). En aquest cas, les dones són les capdavanteres del manteniment de les formes velaritzades del tipus *vaic*, *faic* i *veic* enfront de les formes estàndard *vaig*, *faig* i *veig*.

Finalment, un altre aspecte que convé destacar és que en el PI i en el PS no incideixen els mateixos factors externs. Mentre que la variació morfofonològica del segment velar en el PI es veu condicionada per l'edat i el gènere, en el PS tenim variació lliure: el gènere no hi incideix i, quant a l'edat, no hi ha un patró que descrigui, clarament, la incidència d'aquesta variable en la variació del segment velar. Des de la perspectiva de la morfologia, aquesta variació lliure es podria explicar pel fet que el subjuntiu, respecte a l'indicatiu, és el mode marcat, ja que és un mode verbal que expressa incertesa, possibilitat, dubte, desig, voluntat, etc., (Pérez Saldanya *et al.*, 2004: 167). El marcatge que presenta el subjuntiu enfront de l'indicatiu també podria donar compte de les formes verbals velaritzades del PS: 1 PI és la forma guia que indueix al canvi en el PS. A Manresa, les formes velaritzades del verb *veure* que trobem són, pel que fa al PI, *veic* o *vec* i, pel que fa al PS, *veigui* o *vegui*. Tenint en compte la semblança formal entre els verbs *beure* i *veure*, sembla raonable pensar que les formes velaritzades del verb *veure* són producte d'una analogia local entre ambdós verbs (Pérez Saldanya i Vallès, 2005: 211). Fixem-nos que les variants *vec* i *vegui* són homòfones a les del verb *beure* (*bec* i *begui*, respectivament). Tanmateix, en el PS predominen les formes verbals velaritzades amb l'arrel /^hbej/.¹⁴ El fet que explicaria la iod en l'arrel d'aquestes formes verbals és la relació implicativa entre 1 PI i el PS (Pérez Saldanya *et al.*, 2004): la forma verbal velaritzada de 1 PI (ex. *veic*), que és la menys marcada, escampa la iod de l'arrel sobre les formes més marcades, que són les del PS (ex. *veigui*).

5. CONCLUSIONS

Aquest treball partia de la hipòtesi principal que l'aparició del segment velar /g/ en la primera persona del PI i en algunes formes del PS dels verbs *anar*, *fer*, *veure* i *haver* és un fenomen lingüístic molt viu entre la població jove de Manresa i condicionat per les variables socials de l'edat, el gènere i la classe social. L'anàlisi sociomorfològica dels

14. D'acord amb Pérez Saldanya (1998: § 4.5), aquesta iod és producte del procés de despalatalització del segment consonàntic final de la forma *veig*.

resultats, a banda de corroborar que la distribució del segment velar està estretament connectada amb les variables socials de l'edat i el gènere, excepte en el PS, és una mostra de l'estructura polièdrica de la llengua, ja que, en aquest cas, la classe social no ha resultat ser un factor de pes en la variació del segment velar mentre que el mode verbal explica per què l'edat i el gènere no incideixen de la mateixa manera en el PI i en el PS.

L'edat és la variable social que més condiciona la distribució dels al·lomorfs en un context formal: sembla que el canvi lingüístic comença a partir dels 7 anys perquè els nens de 4 a 6 anys són els qui utilitzen més les variants velaritzades, ja que la seva llengua encara no està sotmesa a les normes de l'estàndard (Carrera-Sabaté, 2002). En l'adolescència, l'alternança de les formes velaritzades i les estàndard permet als adolescents diferenciar-se de la resta de grups generacionals, especialment dels parlants del grup de la postadolescència, grup en què la freqüència d'aparició de les formes velaritzades és baixa.

Quant al gènere, en l'anàlisi s'ha constatat que hi ha una tendència que assenyalava que les dones utilitzen més les formes velaritzades que els homes. En l'anàlisi de la incidència conjunta de les variables socials de l'edat i el gènere, s'ha observat que les divergències entre homes i dones comencen als 7 anys, ja que la substitució de les variants velaritzades per les estàndard és més destacable en els nens que en les nenes, les quals presenten el mateix nombre de realitzacions tant per a les formes velaritzades com per a les formes estàndard. I en l'adolescència, tot i l'increment de l'ús de les formes estàndard, les noies continuen mantenint les formes velaritzades perquè, tal com s'ha assenyalat anteriorment, és possible que tinguin la percepció dels avantatges socials que poden obtenir mitjançant l'ús de variants lingüístiques considerades prestigioses dins la comunitat de parla (Silva-Corvalán, 2001). Convé tenir present que, en aquest estudi, el gènere no es veu condicionat per cap altra variable, ja que la classe sociocultural no incideix en la variació del fenomen, i tant els informants d'un gènere com de l'altre tenen estudis i viuen al nucli urbà de Manresa.

Des d'una perspectiva morfològica, s'ha observat, d'una banda, que el mode verbal també incideix en la variació morfofonològica del segment velar, ja que en el PI i en el PS no incideixen els mateixos factors externs: mentre que en el PI la variació morfofonològica del segment velar es veu condicionada per l'edat i el gènere, en el PS tenim variació lliure perquè el subjuntiu és el mode verbal marcat, associat a la possibilitat, al dubte, a la irrealitat, etc., (Pérez Saldanya *et al.*, 2004). De l'altra, i en relació amb l'observació anterior, sembla raonable deduir que les formes velaritzades del PS provenen de 1 PI, que és la forma guia que indueix al canvi (Pérez Saldanya *et al.*, 2004; Querol i Cortiella, 2009). Per exemple, el verb *veure* presenta dues variants velaritzades tant en el PI com en el PS: una sense iod (ex. *vec* i *vegui*), i que seria homòfona a la del verb *beure* (*bec* i *begui*), i una altra amb iod (ex. *veic* i *veigui*). Si l'aparició del segment velar en aquestes formes es podria explicar per una analogia local entre els verbs *beure* i *veure*, la iod que trobem en l'arrel de les formes velaritzades del PS és per la relació implicativa (Pérez Saldanya *et al.*, 2004; Querol i Cortiella, 2009) que s'estableix entre 1 PI, la forma guia (*veic*, en aquest cas), i el PS.

Finalment, les dades semblen demostrar el paper que l'escolarització té en l'estan-

dardització dels parlants, atès que, en un context formal, la tendència és que l'ús de les formes velaritzades baixi a partir dels 7 anys, quan els nens entren en contacte amb la lectura i l'escriptura. En futurs estudis seria bo d'observar, d'una banda, què fan les generacions d'adults: les dones, que entre 17 i 22 disminueixen les realitzacions de les formes velaritzades, tornaran a ser les capdavanteres del manteniment de les formes velaritzades? I els homes continuaran la tendència observada en els nens i els nois o bé faran més ús de les formes velaritzades? De l'altra, també seria interessant d'incloure-hi variables, com ara les xarxes socials, per tal de poder descriure i explicar més detalladament les diferències entre homes i dones i entre generacions. Finalment, des d'un punt de vista geolingüístic, aquest estudi també es podria realitzar en altres municipis del Bages (Santpedor, Sant Fruitós de Bages, Navàs, Cardona, etc.) per tal de comprovar si el fenomen de la velarització d'algunes formes verbals del PI i el PS dels verbs *anar*, *fer*, *veure* i *haver* és recurrent en tota la comarca o només en alguns municipis en concret.

6. AGRAÏMENTS

Aquest treball forma part de la recerca duta a terme en el marc del projecte d'investigació FFI2013-46987-C3-1-P finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat (www.ub.edu/GEVAD). Es basa en els resultats obtinguts en el treball de fi de màster de 2014 «Estudi sociomorfològic a Manresa. El segment velar en algunes formes del PI i el PS dels verbs *anar*, *fer*, *veure* i *haver*» (disponible en línia a <http://www.recercat.cat/handle/2072/249732>), del programa Estudis avançats en llengua i literatura catalanes. Agraïixo la col·laboració dels informants, així com l'ajut dels centres escolars IES Pius Font i Quer, col·legi l'Ave Maria i IES Lacetània per buscar-me els informants. També vull agrair a Josefina Carrera-Sabaté i a Maria-Rosa Lloret la confiança dipositada en aquest treball i els comentaris i suggeriments que m'han fet per tal de millorar-lo.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ALTURO, Núria (1995). «La variació d'*haver* auxiliar al català nord-occidental». A: TURELL, M. Teresa (ed.). *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU, p. 221-255.
- BALLART MACABICH, Jordi (2013). «Variació fònica al català de Barcelona: l'accent xava». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 23, p. 133-151. També disponible en línia a: <<http://revistes.iec.cat/index.php/TSC/article/view/83143/82850>> [Consulta: 6 maig 2015].
- BECKNER, Clay [et al.] (2009). «Language is a complex adaptive system». *Language Learning*, vol. 59, núm. 1, p. 1-26.
- BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa (1998). *Fonologia catalana*. Barcelona: Ariel.
- CAMERON, Deborah; COATES, Jennifer (1988). «Some problems in the sociolinguistic explanation of sex differences». A: COATES, Jennifer; CAMERON Deborah (ed.). *Women in their*

- speech communities: New perspectives on language and sex*. Londres; Nova York: Longman, p. 13-26.
- CARRERA-SABATÉ, Josefina (2002). *Escola catalana i variació fonètica: Una evolució del vocalisme àton a Alguaire i a Lleida*. Lleida: Pagès.
- CHESHIRE, Jenny (2002). «Sex and gender in variationist research». A: CHAMBERS, J. K.; TRUDGILL, Peter; SCHILLING-ESTES, Natalie (ed.). *The handbook of language variation and change*. Oxford: Blackwell, p. 423-443.
- COATES, Jennifer (2004). *Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language*. Harlow, Regne Unit: Longman.
- KIRHAM, Sam; MOORE, Emma (2013). «Adolescence». A: CHAMBERS, J. K.; SCHILLING, Natalie (ed.). *The handbook of language variation and change*. 2a ed. Oxford: Wiley-Blackwell, p. 277-296.
- LABOV, William (1966). *The social stratification of English in New York City*. Washington: Center for Applied Linguistics.
- (1972). *Sociolinguistic patterns*. Filadèlfia: University of Pennsylvania.
- (2001). *Principles of linguistic change*. Vol. II: *Social factors*. Oxford: Blackwell.
- (2010). *Principles of linguistic change*. Vol. III: *Cognitive and cultural factors*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- LLORET, Maria-Rosa (2011). «La alomorfa en la teoria de la optimitat». A: PAZÓ, José; GIL, Irene; CANO, Mª Ángeles (ed.). *Teoría morfológica y morfología del español*. Madrid: Ediciones de la Universidad Autónoma de Madrid, p. 133-161.
- MAIDEN, Martin (2001). «Di nuovo sulle alternanze “velari” nel verbo italiano e spagnolo». *Cuadernos de Filología Italiana*, núm. 8, p. 39-61.
- (2003). «Verb augments and meaningless in early romance morphology». *Studi di Grammatica Italiana* [Accademia della Crusca], vol. XXII, p. 1-61.
- MASCARÓ, Joan (1983). *La fonologia catalana i el cicle fonològic*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.
- MILLER, J.; CANN, R. (1998). «Data collection in linguistics». A: MEY, Jacob L. (ed.). *Concise encyclopedia of pragmatics*. Amsterdam: Elsevier, p. 194-196.
- MILROY, James (1992). *Linguistic variation and change*. Oxford: Blackwell.
- MORENO FERNÁNDEZ, Francisco (1998). *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*. Barcelona: Ariel.
- NEVINS, Andrew (2011). «Phonologically conditioned allomorphy selection». A: OOSTENDORP, Marc van; EWEN, Colin J.; HUME, Elizabeth; RICE, Keren (ed.). *The Blackwell companion to phonology*. Vol. IV: *Phonological interfaces*. Oxford: Wiley-Blackwell, p. 2357-2382.
- PEREA, Maria Pilar (1997). «Irregularitat i flexió verbal». *Zeitschrift für Katalanistik*, vol. 10, p. 65-79.
- (2002). «Flexió verbal regular». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SILDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 1. Barcelona: Empúries, p. 583-646.
- PÉREZ SILDANYA, Manuel (1995). «Analogia i canvi morfològic: a propòsit de les formes verbals velaritzades». *Caplletra*, núm. 19, p. 279-305.
- (1998). *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València.
- PÉREZ SILDANYA, Manuel; SIFRE GÓMEZ, Manuel; TODOLÍ CERVERA, Júlia (2004). *Morfologia catalana*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.

- PÉREZ SALDANYA, Manuel; VALLÈS, Teresa (2005). «Catalan morphology and low-level patterns in a network model». *Catalan Journal of Linguistics* [Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona], núm. 4, p. 199-223.
- PLA, Joan (1995). «L'obertura de la [ə] a Barcelona: el xava i altres varietats». A: TURELL, M. Teresa (ed.). *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU, p. 139-162.
- PRADILLA, M. Àngel (1993). *Variació i canvi lingüístic en curs al català de transició nord-occidental/valencià*. Tesi doctoral. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- (2003). «Les representacions del variacionisme en l'àmbit de la llengua catalana. Transferències i transaccions». *Noves SL: Revista de Sociolingüística* [en línia]. <<http://www.gencat.cat/llengua/noves/noves/hm03tardor/docs/pradilla.pdf>> [Consulta: 12 gener 2015].
- QUEROL I CORTIELLA, Laia (2009). *Aspectes morfofonològics en la morfologia verbal del català nord-occidental*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- ROBERTS, Julie (2002). «Child language variation». A: CHAMBERS, J. K.; TRUDGILL, Peter; SCHILLING-ESTES, Natalie (ed.). *The handbook of language variation and change*. Oxford: Blackwell, p. 333-348.
- ROCA I PONS, Josep (1970). «Morfologia verbal catalana». *Estudis Romànics*, vol. 12 (1963-1968): *Estudis de lingüística i de filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra*; 1, p. 227-254.
- SIFRE, Manuel (1998). *Flexió verbal catalana. Estudi lingüístic de la morfologia flexiva de les formes verbals*. Tesi doctoral. València: Universitat de València.
- SILVA-CORVALÁN, Carmen (1989). *Sociolingüística: Teoría y análisis*. Madrid: Alhambra.
- (2001). *Sociolingüística y pragmática*. Washington: Georgetown University Press.
- TAGLIAMONTE, Sali (2012). *Variationist sociolinguistics: Change, observation, interpretation*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- TURELL, M. Teresa (1988). «El comportament lingüístic: els grups socials». A: BASTARDAS, Albert; SOLER, Josep (ed.). *Sociolingüística i llengua catalana*. Barcelona: Empúries, p. 104-132.
- VIAPLANA, Joaquim (1986). «Morfologia flexiva i flexió verbal catalana». *Llengua & Literatura*, núm. 1, p. 385-403.
- (1996). «Sobre la irregularitat verbal». *Caplletra*, núm. 19, p. 333-348.
- (2005). «Velar verbs and verbal classes in Catalan». *Catalan Journal of Linguistics* [Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona], núm. 4, p. 225-247.
- WHEELER, Max (2002). «Flexió verbal irregular i verbs defectius». A: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 1. Barcelona: Empúries, p. 647-729.